

Es Busqueret

Núm. 14, febrer de 2007

**revista de
divulgació ornitològica**

Es Busqueret

Número 14, febrer de 2007

Revista de divulgació ornitològica de les Illes Balears

Edita

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)

C/Manuel Sanchis Guarner, 10 baixos. 07004 Palma. Illes Balears. Espanya

www.gobmallorca.com

Editor

Rafel Mas

Comitè editorial

Xavier Canyelles

Jesús R. Jurado

Cristina Fiol

Manuel Suárez

Disseny i maquetació

Antoni Muñoz

Correcció de l'original

Sebastià Avellà

Carles López-Jurado

Fotografia portada

Busqueret roig (*Sylvia undata*), mascle. Aquesta espècie nidifica a Menorca i alguns punts del nord de Mallorca. A l'hivern se la pot observar a totes les illes. Els dos sexes són semblants, però els mascles tenen els colors molt més intensos. Autor: Miquel Àngel Dora

Impressió

Taller Gràfic Ramon

Dipòsit legal: PM-1937-2004

Índex

Editorial. <i>Jesús R. Jurado</i>	4
Es Busqueret aplaudeix... Estimar les ànneres: l'amollada d'ànneres a Can Picafort. <i>Joan Vicenç Lillo</i>	7
Es Busqueret es queixa. Netejar la "brutor" dels torrents. <i>José Luís Martínez</i>	8
Coses d'ornitologia. Plomes de voltor com a testimonis. <i>Carles López-Jurado</i>	10
Els nostres aucells. El cullerot <i>Pere Vicens</i>	12
Col·laboració. Quan els ocells van parlar en català: el 50è aniversari de Els ocells de les Terres Catalanes <i>Abilio Reig i Xavier Ferrer</i>	14
Sabies que ... ? No totes les aus coven els seus ous. <i>Pere Garcias</i>	21
Notícies del món. <i>Manolo Suàrez</i>	24
Coses d'ornitologia. El Llibre Vermell de vertebrats de Balears <i>Carlota Viada</i>	26
Sortides ornitològiques. <i>Cati Artigues, Manuel Suàrez i Rafel Mas</i>	30
Traduint una mica. Avui parlem dels xàtxeros. <i>Jesús R. Jurado</i>	33
On veure aucells? Estany Pudent, Formentera. <i>David García i Patricia Arbona</i>	36
Coses d'ornitologia. Paul Geroudet, l'ornitologia seductora <i>Joan Mayol</i>	40
A l'aguait. <i>Rafel Mas i Oliver Martínez</i>	42
Es Busqueret recomana. <i>Cristina Fiol</i>	47
Humor. <i>Rafel Mas</i>	48

Editorial

Joan Carles Montaner (1936 - 2006) Amic i ornitòleg per tenir sempre al costat

Jesús R. Jurado ¹

Hi ha ornitòlegs que creuen en mites i un dels més estesos és el de creure que existeixen observadors que sense cap raó, miren al cel i just allà on miren està passant en aquell moment, una calçada o un esbartet de grues o qualsevol altre aucell. He de dir que jo tenc una malaltissa tendència a creure en els mites i que en aquest que estic citant, hi crec per dos motius: perquè en Joan Carles Montaner era un dels que això els hi passava molt sovint i així mateix, perquè a jo també em passa. "No és científic" diran molts, "Passa massa

vegades per ser una simple casualitat", poden contestar els altres. El cas és que això passa i que en Joan Carles ho experimentà centenars de vegades.

Però no hem de parlar dels mites avui, al manco no dels mites *sensu stricto*. Tots deveu saber que el nostre company i ...vosaltres mateixos podeu afegir aquí tots els adjectius positius que se vos acudeixin-, Joan Carles Montaner, des del dinou d'octubre passat, ja no és entre nosaltres, vull dir de forma tangible perquè de ser-hi, hi és, clar!.

I vull ser agossarat i dir perquè és i serà molt de temps entre nosaltres: jo pens que tots els que ens sentim ornitòlegs o simplement naturalistes en qualsevol grau, formem com a una gran piràmide de múltiples graons, des dels més antics, el vèrtex, fins a les darreres fornades, la base actual. Crec que des del segon graó, tots hem anat agafant el que han fet, dit i deixat els anteriors. D'uns hem agafat més i d'altres menys, però mai podem menysprear un Aristòtil o un Plini, o als primers ornitòlegs, els dels segles XVIII i XIX, perquè de tots ells, nosaltres en duem part, tot i que en massa ocasions no en som conscients. Però em

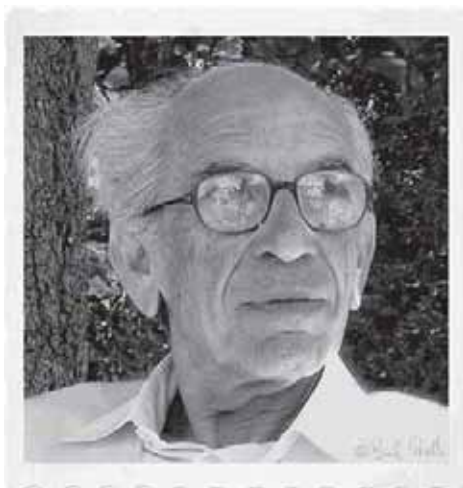

Foto: B. Perelló

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

podeu ben creure: aparqueu per una estona la nostra auto-estima -abans se li deia xuleria-, i veureu com tots nosaltres devem una part considerable de la nostra formació a la resta de graons de la piràmide, per molt diluïda, rebotada o corregida que ens hagi arribat la seva herència. En Joan Carles, des de fa uns mesos, forma part ara, i abans també, del graó immediatament anterior.

Una de les especialitats ornitològiques d'en Joan Carles ha estat des de sempre, la divulgació. Res ha sabut fer que no ho compartís fent servir totes les eines al seu abast, la conversa amable, les xerrades i projeccions públiques -i això que no eren fotos digitals!-, els articles escrits.... Tenc amb ell, vivències nombroses i inoblidables dins el camp de la divulgació i record com lo més antic que férem plegats, les tandes de xerrades que fèiem a les escoles després de dinar, sortint de la feina i prenent un panet amb el que fos, i a predicar, a sembrar llavor. Més endavant organitzàrem per dues vegades -el 1979 a Alcúdia i el 1989 a Calvià-, les V i les X Jornadas Ornitológicas Españolas, com també ens atrevírem a dur setmanalment un programa radiofònic que es deia "Entorn" i en el que fèiem de locutors, guionistes i fins i tot triàvem les

En Joan Carles amb Jesús Jurado, anellant virots al Parc Nacional de Cabrera, 1988. Foto. J.R. Jurado

peces musicals...Brassens, Serrat, Joan Baez..., diguérem tot el que havia que dir i poca gent ho devia sentir perquè mai mos ho censuraren. I quantes coses més en les que per ell, planava sempre la necessitat de divulgar...!

En Joan Carles, com anellador des dels començaments, va arribar enfora i no m'estic referint a quantitat d'espècies anellades, ni a la seva categoria d'expert ni a la seva participació en les primeres anellades a llocs que descobríem, avui emblemàtics com s'Albufera, ses Fontanelles, el Cap Blanc, l'arxipèlag de Cabrera o sa Dragonera, no, jo m'estic referint per una banda, molts d'anys després, a la seva tasca com anellador-divulgador al ja Parc Natural de s'Albufera, on *gratia et amore*, en Joan Carles anava a anellar i mostrava als interessats de què es tractava l'anellament d'aucells i allò que s'aconseguia practicant-lo. L'altra feta seva ja és més mala de

Foto d'en Joan Carles, al seu carnet de soci

classificar: vull suposar que tot els anelladors coneixeu l'imprescindible llibre *Guia para la identificación de los Passeriformes Europeos*, de Lars Svensson. Bé, el llibre que coneixeu avui, en castellà i editat per la SEO, no es va editar fins a l'any 1996. Els anelladors mallorquins però, ja feia molt de temps que, almanco des dels inicis dels 80 sinó abans, gaudíem d'una edició pirata de l'original anglès, -el *Passerines* li dèiem nosaltres-, gràcies a la que començarem a formar-nos: en Joan Carles amb els seus coneixements d'anglès i amb la seva santa paciència anà traduint totes les espècies d'aucellons de la nostra ornitofauna deixant-se les pipelles per exemple, amb les traduccions dels colors de les plomes, mentre na Joana, la seva dona, feia tots els dibuixos. Tots els anelladors de l'època passejàvem la nostra carpeta de gomes amb els folis mecanografiats que per "entregues", ens feia arribar en Joan Carles cada poc.

Avui tenim al GOB un dels millors equips d'anelladors d'altíssim nivell. Pot ser té relació una cosa amb l'altra.

En Joan Carles Montaner va ser l'inscrit nº 47 en el 1er. Curs d'Ornitologia de Camp que es celebrà al Saló d'Actes del Col·legi de Sant Francesc, de Palma, del sis al deu d'agost de 1973. De la gent que assistí a aquest cicle de conferències -78 inscrits-, sorgí mesos més tard el GOB -el darrer dia de 1973-. En la fitxa i el carnet d'en Joan Carles figura el nº 194. Tot el temps que va fer feina pel GOB i per la Natura de les Illes, trenta tres anys, tot el que tenia, tot el que sabia i quin era el seu tarannà, sempre ho va compartir, i els que aprenguérem d'ell, ho podem ensenyar als altres..., fins a la darrera aportació que pogué fer, va ser divulgadora: col·laborava amb articles d'aucells en la revista "Palmanyola", allà on viuen.

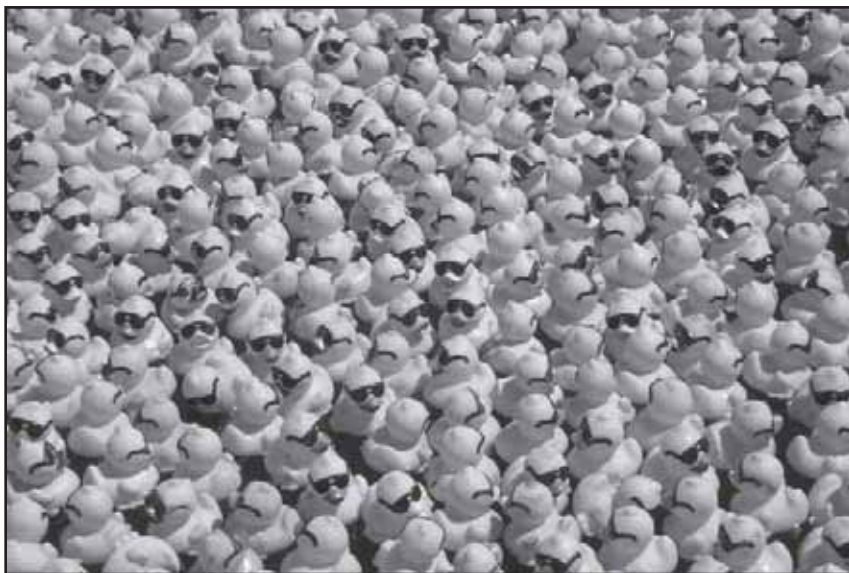
No es pot deixar perdre la bona llavor i prest s'ha d'enllestir el pròxim graó de la piràmide. S'acosten temps difícils i el món que ve, si vol sobreviure, haurà de menester molta gent incombustible i generosa. En Joan Carles Montaner tot d'una ho va entendre així. Fou un gran exemple.

Es Busqueret aplaudeix

Estimar les ànneres: l'amollada d'ànneres de Can Picafort

Joan Vicenç Lillo Colomar ¹

La imaginació al poder, criava el jovent parisenc el maig del 68. Les idees, sovint originals, que milloren la nostra relació amb l'entorn, també afavoreixen el progrés i la convivència humana. Mira que ho era bo de fer baratar les ànneres vives per unes de plàstic amb regal. A qualcú se li degué ocórrer la idea, o potser ja feia estona que aquest canvi havia estat proposat, el que calia era posar-ho en pràctica evidentment. L'èxit va ser total. El que no sabem és si aquesta bona decisió

política del govern municipal de Santa Margalida va ser deguda a la pressió que es va fer en defensa de les aquàtiques maltractades, o si ho fou per convenciment propi. Tan se val, ara el que cal és afegir-hi una taula amb manufactures, publicacions, camisetes, pòsters, adhesius... d'ànneres i dels seus hàbitats. Per, una vegada establerta una relació de respecte envers les ànneres, passar a la fase següent: la d'estimar-les.

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

Es Busqueret es queixa

Netejar la "brutor" dels torrents

José Luís Martínez ¹

L'aigua és sens dubte l'element essencial. Sense ella la vida no existiria, és així de simple i rotund.

Diuen les males llengües que les guerres futures seran per aquest element tan senzill i insubstituïble, que desaprofitem d'una forma tan contínua i diària que la desarmem de valor.

Malauradament, els danys van molt més enllà del propi malba-

ratament en si. Els nostres torrents són la seva forma de viatjar, de repartir-se, d'anar d'un costat a l'altre lliurant vida, vida que perdura molt més enllà de la tardor i l'hivern.

El sòl ha anat absorbint unes reserves d'humitat que fan que a les voreres del llit ja sec de principis de primavera la vegetació sigui quasi exuberant en molts casos i es crea un microclima a les seves vores que afavoreix el creixement i assentament de comunitats vegetals i faunístiques de gran diversitat i riquesa. Moltes espècies d'aus aprofiten aquesta font de frescor, refugi i aliment per refrescar-se, fer el niu o engreixar de cara a la cria.

Doncs bé, davant tanta vida bullint en el llit dels nostres torrents, a la Direcció General de Recursos Hídrics, depenent de la Conselleria de Medi Ambient, no se li passa pel cap altra cosa que realitzar les feines de neteja del torrents a finals de març, durant el mes d'abril i fins i tot a primers de maig, i mitjançant empreses subcontractades provinents del món de la construcció que utilitzen maquinària pesant per fer aquestes neteges.

Torrent amb vegetació ripària. Foto: R.Mas

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

Torrent "netejat". Foto: R.Mas

Vull imaginar que algú s'ha equivocat i que ha estat un descuit.

Conselleria de Medi Ambient, Direcció General de Recursos Hídrics ... És veritat que ningú sap que a les nostres illes moltes espècies comencen la cria a finals de març i que el moment de màxima activitat són els mesos d'abril i maig?, És veritat que ningú sap que els torrents són una font impressionant de vida fins i tot quan estan secs i que moltes espècies l'utilitzen durant aquesta època?, És veritat que ningú sap que durant la primavera existeix encara la probabilitat de pluges i que la vegetació controla de manera natural l'arrossegament de sediments?, És veritat que ningú sap que l'ús de maquinària pesant a llocs tan sensibles ocasiona deterioraments molt importants als llits dels torrents?, És veritat que ningú sap que a la fi de l'estiu i començaments de tardor es quan es produeixen les pluges més torrencials amb perill de desbordament?, És veri-

tat que ningú s'ha plantejat realitzar les neteges a l'agost i setembre per evitar destrossar niuades i perquè els torrents estiguin "nets" en previsió de pluges fortes?

Cada vegada tenc més clar que els torrents i la vida que mantenen fins i tot en les moments de màxima sequera no tenen cap importància per els que, en principi, són els seus gestors, els seus "protectors" ja que si fos així...Perquè se "netegen" en plena primavera?, Perquè s'usa maquinària pesant?, Perquè es canalitza el Torrent de Sant Miquel amb ciment en alguns trams?, Perquè es cobreixen alguns torrents completament a Sòller?

Senyors gestors, per favor, mostrin una mica de respecte per les "venes" que reparteixen vida per la nostra terra i pels éssers que la poblen i no es distreguin.... perquè veritablement que vull creure que aquest maltractament és només una equivocació, un descuit.

Coses d'ornitologia

Plomes de voltor com a testimonis

Carles López-Jurado ¹

El passat mes de juliol, puntual com un rellotge, es va presentar el volum 20 de l'Anuari Ornitològic de les Balears (AOB) que edita el GOB Mallorca. Aquesta publicació anual té per finalitat donar a conèixer els treballs científics, les observacions d'aus, i les activitats ornitològiques que es realitzen al nostre arxipèlag. Avui en dia és el referent en l'Ornitologia a les Illes Balears.

Aquest esdeveniment es va dur a terme a la sala d'actes del local del GOB a Palma, el va presidir en Macià Blázquez -que en aquells moments era el president del GOB Mallorca i ara ho és del GOB Interinsular-, un representant del Comité Editorial, en Guillem Pons i el responsable de la publicació, jo mateix. Tots tres vàrem dissertar el que pogueren, així en Macià va parlar de la segona edició del volum 1, en Guillem va explicar el simbolisme de l'entrega de testimonis al joves del GOB i en Carles de la presentació del volum 20 amb la presència d'unes 60 persones i un periodista de la premsa local, tot un rècord.

Com anam dient, per celebrar aquest 20è aniversari, s'ha tornat a editar el primer volum de l'AOB, que es va presentar per primera vegada l'any 1987. Aquest primer volum comptava amb 40 pàgines i es va fer una tirada d'uns 300 exem-

plars. En canvi, el darrer volum de l'anuari, el 20, consta d'unes 300 pàgines i té una tirada de 1.100 exemplars. A la segona edició del volum 1 se li ha afegit un preàmbul redactat per en Macià i també dos annexes. Un és el de fe d'errades i en l'altre es recullen 192 referències entre articles, notes breus, ponències, informes del Comitè de Rareses i els capítols dels registres publicats a l'AOB del volum 1 al 20 ordenats per ordre alfabètic d'autors.

També s'aprofità aquesta presentació per celebrar la publicació del primer registre del Grup Infantil del GOB Mallorca a l'Anuari. Així en la pàgina 221 a l'apartat de *Turdus merula* mèrlera apareix la següent informació:

<<Mallorca: El Planiol (Bunyola). Vist un mascle amb part del pit i tot el cap completament blanc, el 16 d'octubre de 2005 per els següents observadors Pau Jaume i Pere Serra (monitors) i Alba Carmona, Paula Oliveres, Carme Berga, Jordi Valenti, Ivan Fernández, Víctor Garrido, Samuel Francesc Sánchez, Pau Martínez (vegeu-ne foto d'esquerra a la dreta) així fins a 17 observadors de entre 8 i 9 anys>>.

Aquests vuit nins/es mencionats són els que es presentaren a l'acte i cada un va rebre una ploma de voltor, una tarjeta recordatòria i

(¹) shmallorca@telefonica.net

una col·lecció de fotos de la natura de Balears. Tot això ho reberen de la mà de cada un dels fundadors del GOB. Els membres fundadors que varen poder assistir foren: Joan Mayol, Xesc Moll, Lluç Mas i Pere Bosch. L'entrega de les plomes és tot un detall simbòlic ja que el voltor figura en el nostre anagrama, és com en una cursa de relleus: en aquest cas els més majors entreguen el testimoni als més joves.

Per cert la llei 4/89 de la protecció dels espais naturals i la flora i fauna silvestres diu que no es podrà posseir animals silvestres o restes d'aquests. Per a poder entregar aquestes plomes fou consultat el funcionari de la Conselleria de Medi Ambient que havia d'autoritzar dit ús i ens va dir que no hi havia problemes si era per un ús educatiu. Ens digué que ens arribarien per escrit les autoritzacions uns dies abans de la presentació, però no va ser així, ens varen arribar uns dies després. Sense comentaris.

L'acte va acabar amb un berenar ecològic al terradet del local

on es va fer la foto testimoni que us presentam dels fundadors i els joves afortunats. Enhorabona a tothom que ha participat en l'elaboració dels vint volums de l'AOB. Au idò fins a la pròxima presentació del volum 21 que serà el pròxim juliol de 2007 al mateix lloc, el que no sabem és si hi seran les mateixes persones.

Per acabar el Comitè Editorial de l'AOB vol agrair als companys que han fet possible dit acte. Agrair així a en Macià Blázquez i a en Xe Mas per l'audiovisual que es va projectar, a la copisteria Bohigas per la rapidesa en l'entrega el mateix dia dels 600 exemplars de la segona edició del volum 1 de l'AOB i també a Maria Cantallops i Cristina Fiol per l'annex II. A en Xavier Gari i Pau Jaume per la recerca dels infants i preparació de les etiquetes, i a n'Evelyn Tewes i Juan Sánchez (BVCF) per facilitar-nos les 17 plomes de voltor del centre de conservació de voltors de la finca Son Pons, i a Manolo Suárez per organitzar el berenar.

Participans al 20è aniversari del AOB. D'esquerra a la dreta, els mes majors Joan Mayol, Xesc Moll, Lluç Mas i Pere Bosch i els mes joves Alba Carmona, Paula Oliveres, Carme Berga, Jordi Valentí, Ivan Fernández, Víctor Garrido, Samuel Francesc Sánchez i Pau Martínez, tots ells units pels aucells. Foto: M. Blázquez

Els nostres aucells

El cullerot

Pere Vicens ⁽¹⁾

Femella de cullerot. Foto: M. Rebassa

El cullerot *Anas clypeata* és un anàtida de mida mitjana grossa. Fa entre 49 i 52 cm des de la punta del bec a la punta de la coa i entre 70 i 84 cm de punta a punta d'ales. Els mascles pesen entre 530 i 1100 grams i les femelles són una mica més lleugeres, pesant entre 500 i 700 grams.

La seva distribució mundial és pròpia d'Euràsia i Amèrica del nord, criant des d'Alaska als Grans Llacs amb una important hivernada a la zona de Califòrnia-Mèxic i a la zona costanera de l'Atlàntic. A Europa cria des de França a Sibèria i hiverna majoritàriament als voltants de la ribera de la mediterrània. Altres poblacions hivernals davallen fins els grans llacs africans i també des de l'Índia fins el Japó. A la península Ibèrica la població hivernant està

xifrada en un mínim de 100.000 ex. i la població reproductora és de pocs centenars de parelles, sobretot a Doñana i a les llacunes castellanes i manxegues. A les Balears es presenta com un hivernant regular i abundant a Mallorca (sobretot a s'Albufera, on es censen entre 1000 i 1300 ex. cada hivern, però també són presents a s'Albufereta, al Salobrar i a les basses de s'Avall). És un hivernant moderat a Menorca i escàs a Eivissa i a Formentera. Des de l'any 2001 hi ha una petita població reproductora a s'Albufera, d'entre 2 i 4 parelles.

Com totes les ànneres, està molt estretament lligat a l'aigua i presenta les característiques típiques: unes cames curtes i uns cos molt compacta, aplanat i allargat; els dits membranats, les plomes impermeables i una excel·lent capacitat natatòria i de vol. Però la major particularitat és la que li dona el nom: un enorme bec ample i llarg en forma de pala que li serveix per a filtrar les aigües poc fondes a la recerca de petits crustacis, insectes, plàncton o llavors, dels quals s'alimenta.

La identificació dels mascles adults no és gaire problemàtica a l'hivern i a la primavera, quan presenten uns colors molt cridaners: el cap verd fosc; el coll, el pit i el cul de color blanc amb una vistosa i ampla

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

àrea carabassa als costats i a la panxa. Les ales tenen el mirallet verd i en vol destaca una àrea de color de cel a les cobertores superiors de les ales.

Però quan muden i queden en plomatge "d'eclipsi", a l'estiu i a la tardor, la cosa es complica perquè s'assemblen molt a les femelles i als joves d'altres espècies de mida semblant. Llavors hem de mirar altres detalls típics d'aquesta espècie: el bec gros i pla és inconfusible i és el que més destaca, però també hem de fixar-nos amb que tenen una estructura corporal típica amb el cul relativament aixecat, creant un angle molt pronunciat entre el cap i l'esquena. Amb tot, és possible des- triar els mascles perquè sempre tenen el cap més fosc, el bec negre i l'ull groc, molt visible i cridaner. Les femelles sempre tenen els ulls negres i el bec de color més clar, amb tons rosats. Els exemplars joves són semblants a les femelles però tenen la coloració general més terrosa i uni-

Masclle en eclipsi. Foto: M. Rebassa

forme. Els mascles joves, a més, comencen a pintar l'ull de color groc.

Un grup de cullerots és identificable al vol per la seva mida grossa i per la silueta rompuda degut al bec, gran i ample, caigut cap avall. Comparat amb el d'altres anàtides, el seu vol en grup és potent, compacte i agrupat (volen molts junts), diferent del vol més desordenat i caòtic del collverd *Anas platyrhynchos*.

Malgrat ser una au poc sorollosa, és possible identificar perfectament els sons dels mascles: un "dzep... dzep... dzep..." sec i curt. La femella té uns sons semblants als dels collverds però més fluïxos i aspres, difícils de diferenciar.

Masclle. Foto: B. Perelló (foto.webverd.com)

Col·laboració

Quan els ocells van parlar en català: el 50è aniversari de *Els ocells de les Terres Catalanes* (1956-2006) *

Abilio Reig ¹ i Xavier Ferrer ²

Enguany s'acompleix el 50è aniversari de la publicació *Els ocells de les terres catalanes*, de Joaquim Maluquer. Abilio Reig i Xavier Ferrer fan una ressenya d'aquest fet històric de l'ornitologia catalana, que vol ser també un sincer reconeixement al seu autor.

En el segon semestre de l'any 1956 es publicava a Barcelona el primer estudi ornitològic escrit en català, que comprenia l'àmbit d'un projecte nacional, els Països Catalans. Publicada per l'editorial Barcino, volums 28 i 29 de l'"Enciclopèdia Catalunya. Biblioteca per a l'estudi de Catalunya, València i les Balears en tots els aspectes", aquesta obra s'ha convertit en un clàssic de la literatura catalana. No només el seu contingut, sinó també el seu disseny polít, l'acurada tipografia, el paper, la tinta, l'enquadrernació i les seves il·lustracions, la van constituir des del primer moment com un projecte editorial de gran qualitat.

El seu autor, un jove Joaquim Maluquer i Sostres (Barcelona, 11-XII-1930), feia explícit

l'objectiu d'aquesta publicació: "Aquest llibre té una intenció en primer lloc divulgadora i, per tant, distinta de la investigació estrictament considerada. Això no obstant, pel fet que l'ornitologia ha estat molt poc conreada entre nosaltres, oferim materials inèdits per a la coneixença de l'avifauna catalana, especialment relatiu a la delimitació i a la distribució d'algunes espècies dins el Principat i al comportament d'aquestes entre nosaltres. Tot això és fruit d'observacions i d'estudis personals, o prové de referències directes que podem garantir." (Maluquer, 1956: 6). Amb tot just 22 anys, Joaquim Maluquer ja havia escrit un original estudi ornitològic (Maluquer, 1952), fruit de la seva activitat com a ornitòleg de camp i de la seva passió per la naturalesa, on acudia inextingiblement com a poderosa font d'activitat felicitària: "La plenitud només l'atenyia durant les vacances, quan reprenia el contacte amb els camps, els boscos, les serres i la plana de les comarques occidentals" (Maluquer, 1997: 85). Però Quim, com l'anomenem els amics, fou majoritàriament

(*) Aquest article, publicat a L'Abellarol (Butlletí de l'Institut Català d'Ornitologia, ICO), el passat Desembre, ha estat cedit pel autors a El Busqueret per a la seva difusió.

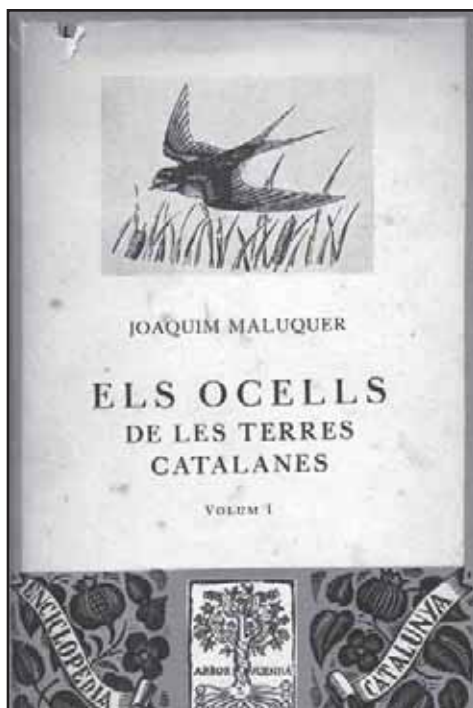
(¹) Universitat d'Alacant

(²) Universitat de Barcelona

un ornitòleg sintetitzador i recopilador de materials provinents de diverses fonts: "Les fonts del nostre treball són principalment aquestes: les observacions d'ocells en la natura, personals o provinents de persones que ofereixen tota garantia científica, especialment del meu cosí, Salvador Maluquer i Maluquer, efectuades sobretot al Principat; l'estudi de les col·leccions d'ocells del Museu de Zoologia de Barcelona, particularment les conservades en pell, que procedeixen en llur gran majoria del Principat i havien romàs pràcticament inèdites; i tot el material bibliogràfic dispers en llibres, articles i notes" (Maluquer, 1956: 9).

Tota aquesta informació l'entremescla el seu autor amb un

maneig magistral de l'idioma, perquè el doctor Maluquer Sostres escriu molt bé. Proveït d'un estil precís i sense artifici, amb una erudició justa, de primera mà i adequada al desenvolupament argumentatiu, que mai no fa la sensació de ser gratuïta, l'autor es fa especialment amè per als seus lectors. Amb aquesta competència retrata un total de tres-centes setanta-cinc espècies, amb evident inclinació didàctica. Un fet notable per a l'època és que prescindeix de la presentació sistemàtica i fa la presentació de les diverses espècies d'aus tot agrupant-les atenent raons ecològiques: ocells de muntanya i de roca; dels conreus i de les planes; d'aiguamoll, d'estany i de riu, i ocells marins. Acompanyen el text 90

Portada del llibre

dibuixos originals de la mà de Carme Mola i Forés, secretària en aquesta època de Frederic Travé i Alfonso (Barcelona, 1918 - Cubelles, 1982), advocat, il·lustre ornitòleg, motor de l'ornitologia catalana i bon amic de Maluquer. Uns mil cinc-cents exemplars van conformar el tiratge d'aquesta primera edició, una autèntica fita cultural en paper que pretenia, en definitiva, d'oferir una síntesi ornitològica de caràcter divulgatiu que també va servir de material d'estudi per a aquells primers afeccionats a l'ornitologia sorgits entre els anys 1950 i 1980 (Ferrer, 2004).

Un llibre d'aus com a fita cultural

L'ornitologia científica catalana a la fi dels quaranta i inicis dels cinquanta està pràcticament en construcció. Els escassos afeccionats a les aus a les terres catalanes d'aquells anys es mouen en una línia més aviat d'ornitologia domèstica popular. L'afició a les aus engabiades, la cria i explotació dels coloms o la incipient pràctica de la falconeria són algunes d'aquelles manifestacions d'ornitologia popular catalana. Així, per exemple, i en relació amb aquesta última faceta, Rodríguez de la Fuente ens proporciona el nom de l'únic practicante català de falconeria: "*En Barcelona, D. José María Blanc Bertrand recibió un halcón y un azor de este Centro [Centro de Cetrería de Burgos, dependiente del Servicio Nacional de Pesca Fluvial y Caza, bajo la dirección de Félix Rodríguez de la Fuente], aves que ha manejado con todo éxito*" (Rodríguez de la Fuente, 1956: 208). En aquest context d'aïllament científic, caracterit-

zat per una pobresa de referents, sense mestratge científic i sense recursos en llibres i col·leccions referenciades, uns pocs afeccionats s'agrupen entorn de la figura de Frederic Travé, que lidera aquest grup entusiasta de *autodidactas forzosos* amb l'objectiu de constituir una associació ornitològica que possibilités l'intercanvi d'experiències i coneixements i impulsés l'estudi de les aus (Maluquer, 1994).

La publicació de l'obra *Els ocells de les terres catalanes* va a constituir una fita per a l'ornitologia catalana de l'època i una prova ferma de la força i impuls de la *Sección Regional Catalana de la SEO*. De primera mà ens mostra el seu autor els secrets del naixement de l'obra: "L'Albert [Albert Manent Segimon] s'interessà pel meu treball primerenc sobre els ocells de les terres de Ponent, advertí l'absència d'un text en català sobre la nostra avifauna i, finalment, suggerí al benemèrit Josep Maria de Casacuberta que jo podria encarregar-me d'omplir aquell buit de la bibliografia catalana. Casacuberta, que com ja he escrit anteriorment fou sempre un gran "inventor" o "suscitador" d'originals, acollí favorablement la idea, i així va sorgir la primera edició de *Els ocells de les terres catalanes*. L'obra obtingué el Premi Enric de Larratea de 1957, que atorga l'Institut d'Estudis Catalans" (Maluquer, 1997: 129).

La denominació en el seu llibre de "terres Catalanes" i no la "de Països Catalans" ho explica una carta de Joaquim Maluquer a Joan Fuster des de Barcelona i amb data 28 de desembre de 1960: "Una cosa

que m'interessa molt és conèixer la teva opinió sobre la denominació comuna dels Països. En Casacuberta, per exemple, es resisteix al nom de Països, i fa servir el de terres” (Ferré i Trill, 2004: 49). L'opinió de Fuster sobre aquesta qüestió de nomenclatura era la de Països Catalans, sobretot per a la utilització política del terme. I aquí es descobreix una altra faceta de l'aquest poliedric llibre: la seva utilització com un instrument per a la tasca civil de construcció nacional: “Tinc ganes de veure't i poder-te oferir el llibre dels ocells. Ha quedat molt bonic i, com opina en Boixareu, “obliga” a passar pel català qualsevol que s'interessi pel tema, de la mateixa manera que el llibre sobre l'economia del País Valencià fa la funció d'uns burots culturals. A part, és una aportació al terreny tan negligit de la literatura científica en català; possiblement, per afegidura, tindrà successors en forma de col·lecció de ciències naturals” (Ferré i Trill, 2005: 412). Una altra aportació important de *Els ocells de les terres catalanes* consisteix en l'establiment del vocabulari ornitològic bàsic en català, tant de termes anatòmics, fisiològics o biològics, en general, com en la proposta que es fa en aquesta obra de vernacles patrònics catalans. En efecte, “a cada ocell donarem un nom inequívoc, escollit curosament pels ornitòlegs catalans entre les nombroses, i de vegades confuses, denominacions populars. Ensenms amb aquest nom, que podríem qualificar d'oficial, esmentarem el científic (entre parèntesis), i, sovint, alguns altres dels que hom empra en zones extenses del país” (Maluquer 1956:

5). La recepció d'aquesta proposta de noms patrònics fou àmpliament acceptada i va servir de material de base per a l'elaboració de la *llista patró catalana de l'avifauna*, en la redacció de la qual van col·laborar també en Frederic Travé, en Salvador Maluquer i Maluquer, l'Institut d'Estudis Catalans i l'escriptor ornitòfil Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau (Maluquer, 1994, Ferrer & Reig-Ferrer, 2005). No podem deixar de notar, en aquesta línia, la importància que va tenir la recerca de les arrels dels vernacles titulars en els clàssics de la literatura catalana. Maluquer reconeix que va ser Joan Fuster qui el va iniciar en els treballs ornitològics d'índole històrica i que tants i bons fruits ha produït (vegeu, com a mostra, Maluquer, 1986). Durant un cert temps, Fuster adjuntava en la correspondència amb Maluquer, fitxes en les quals anotava el contingut ornitològic de les seves lectures d'escriptors valencians antics. Així, en una carta de 24 de maig de 1956, li diu Fuster: “T'adjunte ara unes quantes fitxes sobre ocells. No tenen gaire interès, com veuràs. Són textos de Sant Vicent Ferrer i de Jaume Roig relativament ornitològics. Suppose que no t'aprofitaran per a res, però tampoc no deixen d'ésser una curiositat. De tota manera, no estaria malament que col·leccionasses al·lusions als ocells en la literatura. Podria donar-te resultats aménissims.

Intenta-ho. Abraçades” (Ferré i Trill, 2004: 87-88). El bon funcionament del correu i el comportament metòdic de Maluquer s'harmonitzen perquè aquest mateix dia li contesti al seu

Joaquim Maluquer i Sostres

amic suecà: "Em sap greu les molèsties que t'hauràs pres recopilant les fitxes dels ocells. Són realment interessants i força gracioses, acullo el suggeriment de col·leccionar referències ornitològiques de la nostra literatura.. Fins i tot hi havia pensat una vegada, i ho havia comentat amb en Casacuberta [Josep Maria de Casacuberta i Roger (Barcelona, 1897-1985)]. El dia que aparegui -mitjançant la censura- *Els ocells de les terres catalanes*, que ja tinc escrit i sols espera el permís, te l'enviaré com a justa correspondència, i perquè vegis com parlo dels ocells del País Valencià"(Ferré i Trill, 2004: 89-90). Posteriorment comentarà el mateix Maluquer sobre aquest comportament de recopilació de fitxes amb textos d'ornitologia antiga:

"Afegim encara una singularitat que posa de manifest l'amplitud de registre dels interessos culturals de Joan Fuster: coneixedor del meu interès pels ocells, em revelà les fonts erudites on apareixien antigues referències d'aus pròpies de les terres valencianes, sobretot dels marjals. A l'efecte, em trametia fitxes, que confeccionava en el curs de les seves lectures, amb observacions d'autors antics com Joan Baptista Anyés, Pere Antoni Beuter, Llorenç Palmireno i, sobretot, Gaspar Escolano i Marc Antoni d'Orellana. Així fou com Joan Fuster m'inicià en els treballs ornitològics d'índole històrica" (Maluquer, 2004: 19-20).

Resulta un fet excepcional en la literatura catalana que un llibre d'ocells pugui arribar a publicar qua-

tre edicions en un període relativament curt de temps. La segona edició sortí al carrer l'any 1973, amb fotografies en color i en un únic volum; una tercera al 1981 i, finalment, la quarta i definitiva de l'any 1987. Cadascuna d'elles incorpora tota la informació ornitològica del moment així com una referència, a la quarta edició, a les zones protegides. Des del punt de vista d'estricta interès científic ornitològic hi ha diferències entre les edicions, millorant en la forma i els continguts amb el temps de forma paral·lela a la millora del coneixement ornitològic del país. Cal destacar com a element molt positiu el fet de recopilar i passar a paper les observacions d'ornitòlegs de camp al·lèrgics als escrits. Sense la seva contribució, en especial en els ambientalment difícils anys setanta, aquestes observacions s'haurien perdut. Podem establir, orientativament, un tiratge d'uns mil cinc-cents exemplars de la primera edició, i d'entre dos mil i tres mil per a les següents edicions. L'autor dona mostres de prudent satisfacció; així, quan apareix la segona edició, tal com expresseu més amunt en la carta a Fuster de 4 de març de 1974. En una carta posterior, de 20 d'agost de 1980, li transmet Maluquer a Fuster el seu treball amb la preparació de la tercera edició: "Particularment, estic enfeinat acabant la redacció i revisió de la tercera edició de *Els ocells de les terres catalanes*. Com que no es pot fer una nova redacció -ja que fóra massa cara d'impremta- fem una reedició, amb afegits o addendes. Aquesta tercera, amb les moltíssimes notícies recents i l'aportació de la munió d'ornitòlegs

que han aflorat durant els setanta, serà una mena de "Summa Ornithologica" i jo un híbrid de Sant Tomàs-Sant Francesc amb un empelt de Linneus!" (Ferré i Trill, 2005: 471).

Els ocells donen molt de joc però no incidiran en el caràcter de Fuster, qui de vegades reconeixerà amb certa tendresa l'afició ornitològica de Maluquer en la dedicatòria d'alguns dels seus llibres: "Per a Joaquim Maluquer, patrici benemèrit dels ocells i dels valencians". També de vegades aprofitarà Maluquer la seva erudició i el seu coneixement ornitològic per etzibar frases d'aquest tipus: "Els intel·lectuals són una "rara avis" que encara no tinc classificada".

De la lectura del nostre article pot sorgir la impressió del paper sobrevalorat de Fuster respecte als veritables protagonistes ornitològics de *Els ocells de les terres catalanes*. De fet la correspondència amb Fuster fou una crònica del moment, i l'autor, amb qui mantingué més relació ornitològica va ser amb el seu cosí, Salvador Maluquer i Maluquer.

Hi ha homes per als quals no hi ha res tan fascinant com el gaudi i coneixement dels ocells. D'aquesta fascinació està fet Joaquim Maluquer i Sostres, un lletraferit empeltat de plomaferit. La seva obra, *Els ocells de les terres catalanes*, ha passat la cinquantena amb l'honor de perfilar-se com l'obra clàssica per excel·lència de la divulgació ornitològica de la literatura catalana. Els autors d'aquesta breu ressenya hem pretès aquí mostrar la nostra admiració pel paper cultural d'aquesta obra i el nostre reconeixement i afecte pel seu autor.

Agraïments

Joan Maluquer i Margalef aportà informació, material gràfic, discussió i revisió del text. També Salvador Maluquer i Maluquer hi col·laborà amb material fotogràfic.

Referències bibliogràfiques

Ferré i Trill, X. 2004a. *Joan Fuster. Correspondència. 7. Joaquim Maluquer i Sostres, 1a part.* València: Universitat de València.

Ferré i Trill, X. 2004b. Introducció. En: Pròleg. En: X. Ferré i Trill (preparador). *Joan Fuster. Correspondència. 7. Joaquim Maluquer i Sostres, 1a part.* P. 41-85. València: Universitat de València.

Ferré i Trill, X. 2005. *Joan Fuster. Correspondència. 8. Joaquim Maluquer i Sostres, 2a part.* València: Universitat de València.

Ferrer, X.; Reig-Ferrer, A. 2005. Josep Maria de Sagarra i de Castellarnau (1894-1961) i l'ornitologia mediàtica catalana. *L'Abellerol*: 26: 8-10

Ferrer, X. 2004. Situació de l'ornitologia a Catalunya: una visió històrica de l'atles d'ocells. In Estrada, J, Pedrocchi, V., Brotons, L. & Herrando, S. (eds.): *Atles dels ocells nidificants de Catalunya 1999-2002*. Pp. 583-588. Bellaterra: Institut Català d'Ornitologia i Lynx Edicions.

Maluquer i Sostres, J. 1952. Notas para el estudio de la aves de Lérida. *Pirineos, VIII* (nº 25): 421-470.

Maluquer i Sostres, J. 1956. *Els ocells de les terres catalanes* (2 vols. Col. Enciclopèdia Catalunya, volums 28 i 29). Barcelona: Editorial Barcino.

Maluquer i Sostres, J. 1986. Aspectes històrics dels estudis ornitològics als Països Catalans. In Ferrer, X., Martínez-Vilalta, A. & Muntaner, J. (eds.): *Història Natural dels Països Catalans*. Vol. 12, Ocells. P. 44-60. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

Maluquer i Sostres, J. 1994. Origen de la ornitología en Cataluña. *La Garcilla* 90: 22-24.

Maluquer i Sostres, J. 1997. *Memòria amb figures*. Barcelona: Thassàlia.

Maluquer i Sostres, J. 2004. Pròleg. En: X. Ferré i Trill (preparador). *Joan Fuster. Correspondència. 7. Joaquim Maluquer i Sostres, 1ª part.* P. 17-39. València: Universitat de València:

Rodríguez de la Fuente, F. 1956. Cetrería. El arte que renace en España. *Caza y Pesca* 160: 208-209.

???

Sabies què...?

No totes les aus coven els seus ous

Pere Garcias ¹

Comencem pels cucuis. Tots coneixem el fet que el cucui (*Cuculus canorus*) pon els seus ous dins els nius d'altres espècies, normalment un nombre reduït ja que l'evolució ha fet que els ous dels cucuis se semblin als de certes espècies però no als de totes (imagineu-vos un ou color crema tacat finament de marró dins un niu on tots els ous són blau cel..."cantaria" com si l'au ja hagués desclòs l'ou!) . Però no sé si sabeu que hi ha cinquanta espècies de cucuis paràsits al Vell Món ja que al Nou Món els cucuis no han evolucionat cap al parasitisme i allà és un altre grup d'aus el que el practica amb gran èxit. Tanmateix la família

Cuculidae té unes 136 espècies això vol dir que sols el 36 % dels "cucuis" són paràsits.

Els cucuis americans de la subfamília Coccizynae, els Cucals de la Centropodinae, els cucuis terrestres americans (els "Corre-caminos") de la Neomorphinae i les dues subfamílies més aberrants dels cuculidae com la Phaenicophaeinae que són una espècie de cucuis grans semblants als turacs i els couas de Madagascar i la subfamília Crotophaginae, una mena de cucuis amb un bec molt alt i aplanat lateralment anomenats anis, crien els seus propis polls i "s'ho curren" com qualsevol au digna.

Cucui, *Cuculus canorus*. Foto: P. Garcias

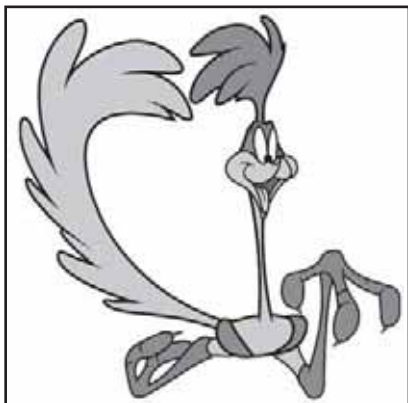
(¹) perejeta@hotmail.com

"Correcaminos", un cucui aberrant que sí cria els seus polls

Molts de grups d'aus també practiquen, encara que d'una manera més ocasional i esporàdica, el parasitisme de cria entre elles els anseriformes, és a dir, ànneres, oques i cignes i els ràl·lids, rasclons i polles d'aigua. No fa massa anys se descobrí que la grisa (*Anas strepera*) a l'estat de

Dakota del Nord (EEUU) aprofitava l'absència d'altres femelles al niu per pondre-hi un o dos ous. Avui en dia se coneixen prop de 230 espècies d'aus de diversos ordres que practiquen aquest parasitisme reproductiu. Sembla que aquest comportament no és general i està més o manco desenvolupat depenent dels individus. Així hi ha femelles que no el practiquen gens ni mica i s'encarreguen dels seus ous, d'altres ponen en nius aliens però elles també covarien part de la seva posta i, ja les més descarades i "vives" no fan més que pondre dins els nius d'altri. Quin sentit evolutiu té aquest comportament?...Doncs que una femella que no ha de covar pot pondre molts més ous que una altre que quan en té una dotzena, més o manco, ja no n'hi caben més sota ella per a covar-los. Quin inconvenient té?...Doncs que la propietària del niu se'n adoni i rebutgi els ous estranys. La persistència dels dos

Una versió encara més aberrant del "correcaminos", però més simpàtica i divertida

Grisa, *Anas strepera*. Foto: P. Garcias

comportaments amb totes les gradacions intermèdies indica que la batalla no l'està guanyant ningú i és possible que no hi hagi vencedors ni vençuts ja que se tracta de la mateixa espècie així és que si no practiquen aquesta pirateria amb altres espècies el combat no pot acabar més que en taules.

Ja per acabar citarem que al Nou Món (és a dir les Amèriques) el parasitisme de cria en els passeriformes ho practiquen els "cowbirds", també anomenats "tordos" a sud-amèrica, del gènere *Molothrus* (5 espècies) i *Scaphidura* (1 espècie) dins la família dels Ictèrids. Aquesta família té 96 espècies de les quals sols 5 són paràsits.

L'èxit reproductiu del "Tordo negro" (*Molothrus ater*) és tal que se sospita que diverses espècies de Parulidae d'Amèrica del Nord especialment escasses o vulnerables, com el "Chipe de Kirtland" (*Dendroica kirtlandii*), podrien veure's amenaçades per la minva de les seves llocades en benefici de les del paràsit ja

que l'esforç per surar un bergant d'aquests és molt superior al necessari per a treure endavant una niera pròpia.

Així és que quan penseu amb els "cares" dels cucuis sapigheu que no són els únics paràsits del món de les aus.

Molothrus ater

Notícies del món

Manolo Suàrez ¹

Redescoberta una espècie d'ànnera que se pensava extingida.

El moretó de Madagascar (*Aythya innotata*) es una espècie d'ànnera que se va veure per darrera vegada l'any 1991 i que se pensava s'havia extingit. Aquell any se va capturar un mascle al llac Alaotra que es troba al centre de illa i se va dur a un centre zoològic d'Antananarivo, on va morir un any després. Des de llavors no hi havia hagut cap altre cita tot i els esforços que se van fer per trobar-la.

Aquest any, però, un grup del Projecte Madagascar de la Fundació Peregrí han redescobert fins a 9 adults i 4 juvenets a una zona remota del nord de Madagascar. La darrera vegada que se va veure un grup d'aucells va ser el juny de 1960, quan se van observar 20 exemplars. Una bona notícia que ens fa pensar que les sorpreses encara són possibles.

Per saber més:

http://www.birdlife.org/news/news/2006/11/madagascar_pochard_redisc.html

El comerç d'aus exòtiques és insostenible

La Unió Europea és la darrera gran escala internacional en la importació de multitud d'aus salvatges capturades en estat salvatge i

Exemplar dissecat de moretó de Madagascar

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

Lloros grisos, o "yacos", *Psittacus erithacus*

s'estima que s'importen entre 1 i 2 milions d'aus salvatges cada any. Per exemple, només entre els anys 2000 i 2003 se van importar més de 122.000 lloros grisos (*Psittacus erithacus*), una espècie que pateix una baixada de les seves poblacions a gran part dels boscos on viu al centre i oest d'Àfrica.

S'estima que més del 60% de les aus salvatges capturades moren durant el transport als llocs de destí. Tot i que existeix un conveni internacional que regula el comerç dels animals exòtics (CITES) la realitat és que el 85% de les espècies d'aus no estan cobertes per aquest conveni.

Però hi ha una esperança. Com a resultat de l'aparició de la grip aviària, existeix una prohibició temporal per importar aus salvatges a la UE que ha fet, per tant, que més d'un

milió d'auells salvatges no hagin estat capturats per dedicar-les al comerç.

Algunes organitzacions com la RSPB (Royal Society for Protection of Birds) estan fent pressió a la UE per fer que aquesta moratòria sigui definitiva.

Per saber més:

<http://www.rspb.org.uk/supporting/campaigns/campaignwithus/current/wildbirdtrade/index.asp>

Coses d'ornitologia

El Llibre Vermell de vertebrats de Balears

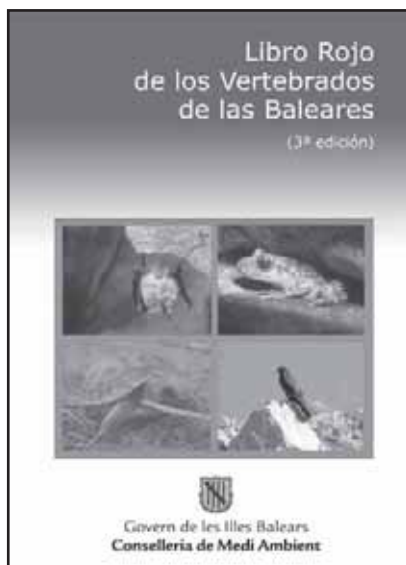
Carlota Viada ¹

Els Llibres Vermells pretenen la identificació, mitjançant uns criteris acordats mundialment, del risc d'extinció de les espècies de fauna i flora. Són una eina de conservació empleada a tot el món. Estan promoguts per la *International Union for the Conservation of the Nature* (IUCN). El Llibre Vermell mundial se pot consultar a la pàgina web <http://www.iucnredlist.org> i els criteris a <http://intranet.iucn.org/web-files/doc/SSC/RedList/redlistcatspanish.pdf>.

A Balears

Impulsat pel Govern de les Illes Balears, el Llibre Vermell dels Vertebrats de les Balears ha arribat a la seva tercera edició. La primera se va publicar al 1990, deu anys després se va fer una revisió que va ser actualitzada i revisada al 2005 i que aplica una nova versió dels criteris de la IUCN (IUCN, 2001; IUCN, 2003). La Conselleria de Medi Ambient l'està editant en un CD interactiu. Els interessats el poden sol·licitar per escrit a la Direcció General de Caça, Protecció d'Espècies i Educació Ambiental.

Els Llibres Vermells són eines de conservació vives, perquè se basen en poblacions que evolucionen

i responen a canvis del seu medi, ja siguin positius com negatius. Per això s'han de revisar de tant en tant.

Resultats del Llibre: Els aucells

S'han avaluat totes les espècies d'aucells que mantenen poblacions estables i assentades a les Balears, és a dir, un total de 108 espècies, per a 95 de les quals s'ha avaluat la seva població reproductora

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

i per a la resta (13 espècies) s'ha avaluat la seva població no reproductora (perquè no hi cria o perquè no ho fa amb regularitat). Seguint les recomanacions d'aplicació dels criteris d'IUCN a escala regional (IUCN, 2003), no s'han avaluat les espècies errants, divagants o accidentals, les que crien ocasionalment a Balears amb circumstàncies favorables però que deixen de fer-ho de forma regular i espècies en fase de colonització mentre no s'hagin reproduït al menys durant 10 anys seguits, així com les que presenten poblacions marginals. Aquests filtres s'han establert per tal de no distorsionar la llista final amb espècies que només apareixen de manera esporàdica o poc abundant a les illes i que, pel seu escàs nombre, es podrien qualificar en alguna de les categories d'amenaça, quan en realitat se tracta d'espècies no típiques de la fauna balear i sobre les quals Balears no té una gran responsabilitat i rellevància en termes de

conservació. Aplicant aquests filtres, s'han exclòs 240 espècies d'auells (el 68% de les 355 citades a les Balears).

Els auells són el grup de vertebrats amb més espècies presents a Balears, amb un total de 355 espècies citades (GOB-Varis autors, 2005). També és el més conegut i sobre el qual hi ha més treballs publicats i dades disponibles sobre la grandària i tendències de les seves poblacions. El més destacat de la llista d'auells de Balears són les dues espècies endèmiques acceptades, el virot petit (*Puffinus mauretanicus*) i el busqueret coallarg (*Sylvia balearica*), aquesta darrera només recentment acceptada com a espècie separada del busqueret sard (*Sylvia sarda*).

Set espècies s'han avaluat com En Perill Crític, una d'elles és endèmica (el virot petit, *Puffinus mauretanicus*), el que augmenta el grau de responsabilitat de Balears

Noneta, *Hydrobates pelagicus*. Foto: J.Bonnín

Milana, *Milvus milvus*, enverinada. Foto: J.Adrover

per evitar la seva extinció. Altres no tenen a Balears el seu principal nucli poblacional, són el bitó (*Botaurus stellaris*), la rosseta (*Marmaronetta angustirostris*) o l'ànnera capblanca (*Oxyura leucocephala*), però Balears pot jugar un paper important en la seva conservació mundial o nacional. En el cas de l'àguila peixatera (*Pandion haliaetus*) o del milà reial (*Milvus milvus*), el principal problema de la seva extinció és que seria pràcticament impossible que recol·litzés de manera natural. Per acabar amb aquesta llista d'espècies En Perill Crític, tenim l'hortolà de canyet (*Emberiza schoeniclus*), que està restringit només a un lloc, el que dificulta la seva recuperació.

Vuit espècies d'auccells s'han considerat com amb Dades Insuficients (un 7% de les avaluades), són casos en els que el nivell d'informació disponible és extremadament pobre i resulta impossible realitzar una avaluació i assignar alguna categoria. Cinc d'aquestes espècies, més

de la meitat, són passeriformes (la terrola -*Calandrella brachydactyla*-, el busqueret de garriga -*Sylvia cantillans*-, el ferrerico blau -*Parus caeruleus*-, el corb -*Corvus corax*- i el gorrió barraquer -*Passer montanus*-), el que és indicatiu que les petites aus són menys conegudes. És probable que el programa SAC millori aquest coneixement almenys pel que respecta a la seva abundància, distribució i tendència, en els propers anys. En aquests casos, l'administració competent té una gran responsabilitat en aclarir l'estat d'aquestes espècies ja que s'ha de sospitar que poden arribar a qualificar en alguna de les categories d'amenaça.

Les espècies considerades extingides a nivell regional (és a dir, només s'ha extingit a la regió d'avaluació, les Balears) són dues: l'àguila reial (*Aquila chrysaetos*) i l'àguila coabarrada (*Hieraetus fasciatus*). Hi ha altres espècies que se podrien considerar extingides però abans s'ha de confirmar la seva nidificació a

Balears (com és el cas de l'àguila marina, *Haliaetus albicilla*).

Causes del declivi de les espècies d'auells a Balears

A escala mundial, les principals causes de la rarefacció i l'extinció de les aus són la presència d'espècies al·lòctones invasives (especialment a les illes), la pèrdua de l'hàbitat i la sobreexplotació dels recursos. Aquesta llista pot variar prest si es confirmen els impactes sobre les aus de l'escalfament mundial. A més, els auells marins poden empitjorar el seu estat de conservació, ja que s'ha detectat una intensificació de les seves amenaces.

A Balears, hi ha varis grups d'auells que encara tenen seriosos problemes de conservació. Per una banda, els rapinyaires, particularment les més sensibles al verí i a les electrocucions han empitjorat el seu estat. La reacció per part de les administracions i entitats privades, juntament amb una major sensibilització de la societat, podrà evitar la seva extinció, però espècies com la miloca (*Neophron percnopterus*), l'àguila peixatera (*Pandion haliaetus*), el milà reial (*Milvus milvus*) o el voltor negre (*Aegypius monachus*), per citar algunes, encara no estan fora de perill i inclús mostren un declivi en els darrers anys. Els auells lligats a les zones humides (agrons, anàtids, limícoles, passeriformes) tenen el seu hàbitat molt limitat a Balears. Encara que les quatre principals zones humides de les Balears estan

protegides, és fonamental millorar la protecció i la gestió de les zones més petites però igualment importants per a garantir i ampliar l'àrea d'ocupació dels auells típics d'aquests hàbitats. Pel que fa als auells marins, s'ha produït un empitjorament del seu estat de conservació ja que als problemes tradicionals d'aquestes aus (depredació, sobreexplotació pesquera, vessaments de petroli, etc.) s'afegeixen uns nivells insostenibles de mortaldat no natural pels aparells de pesca. Un altre grup amb greus problemes és el de les espècies que es cacen, concretament la tórtora (*Streptopelia turtur*) i la guàtlora (*Coturnix coturnix*), que pateixen diversos problemes a les seves àrees de cria, durant la migració o als seus quaters d'hivernada, que fan necessari incrementar els esforços per a una gestió cinegètica sostenible.

Bibliografia

GOB-Varis autors. 2005. Annex II: Estatus de l'Avifauna Balear. *Anuari Ornitològic de les Balears 2004*. Vol. 19: 277-287. GOB. Palma

IUCN. 2001. *Categorías y Criterios de la Lista Roja de la UICN: Versión 3.1*. Comisión de Supervivencia de Especies. UICN, Gland, Suiza y Cambridge. Reino Unido. ii +33 págs

IUCN. 2003. *Directrices para emplear los criterios de la Lista Roja de la UICN a nivel regional: Versión 3.0*. Comisión de Supervivencia de Especies de la UICN. UICN, Gland, Suiza y Cambridge, Reino Unido. ii + 26 pp.

Sortides ornitològiques

Cati Artigues ¹, Manuel Suàrez ², i Rafel Mas ³

II^a sortida per a veure falcons marins a son Bosc i s'Albufera de Mallorca

El dia 23 de juny de 2006, repetirem la sortida que es va dur a terme l'any passat més o menys en les mateixes dates. Una vegada més atravessarem el Parc Natural de s'Albufera amb la idea d'arribar fins a Son Bosc. La ruta es va fer fora de l'horari de visita establert a la normativa del parc, per la qual cosa i degut a que es tractava d'un grup nombrós de persones, necessitarem l'autorització de la direcció del parc. La idea era fer la passejada per la

zona humida i disfrutar dels aucells de prat i arribar a son Bosc "horabai-xando" i a posta de sol per veure falcons marins alimentant-se en aquesta fantàstica zona.

La caminada va ser molt agradable i pel camí de ses Puntes, vàrem poder gaudir de diversitat d'espècies de zona humida: Agró blau (*Ardea cinerea*), Agró blanc (*Egretta garzetta*), Toret (*Ardeola ralloides*), Orval (*Nycticorax nycticorax*), Esplugabous (*Bubulcus ibis*), Avisador (*Himantopus himantopus*), Fotja (*Fulica atra*), Gallfaver (*Porphyrio porphyrio*), etc.

Al final arribarem a son Bosc i la gent, enbadalida, va poder dis-

Explicacions prèvies a l'arribada dels falcons. Foto: J.Bazán

(¹) cartigues@gmail.com, (²) ornitologia@gobmallorca.com, (³) rafelmas@mallorcaweb.net

frutar de les evolucions en l'aire dels falcons per caçar escarabats de l'espècie *Polyphila fullo*. Sobre el terreny es va explicar una mica la problemàtica de la zona: l'amenaça d'un camp de golf amb 18 forats, amb la conseqüent pèrdua de zona d'alimentació de falcons i la destrucció d'una de les zones més importants per l'orquídia de prat *Orchis robusta*.

L'assistència va estar prou bé, al final arribarem a ser 28 persones i el guia va ser en Rafel Mas. Des d'aquí volem agrair la participació de tots ells.

També volem agrair a la direcció del Parc Natural de s'Albufera les facilitats posades per a dur a terme aquesta activitat.

Les "nouvengudes" senyoretetes. Coll des tords, serra de na Burguesa

La darrera sortida de l'estiu es va fer el diumenge 9 de juliol de 2006. La idea d'aquesta sortida era intentar veure senyoretetes (*Aegithalos caudatus*) per la part nord de la serra de na Burguesa. La reunió dels participants va ser a les 7 del matí al lloc, per evitar el rigor de la calor de l'estiu.

En Juanjo Bazán era el guia i ens dugué ràpidament al lloc previst. Com que és un bon guia ja ho tenia tot preparat i res més baixar dels cotxes vàrem sentit senyoretetes cantant. Ens dirigírem allà i hi havia un grupet de 8 o 9 exemplars que vàrem veure a plaer una bona estona. En Juanjo els va fer unes quantes fotos i les va penjar a la plana web del forumaus.

Senyoreta, *Aegithalos caudatus*. Foto: J.J. Bazán

Realment es varen portar molt bé els aucellets.

Després de l'observació, ja que estàvem per allà, vàrem fer la volta prevista i ens dirigírem cap a un forn de calç molt ben conservat que hi ha per allà. Al començament en Pep Sunyer va posar un reclam de Busqueret de garriga (*Sylvia cantillans*) i no tardaren molt en apareixer-ne 2 per allà contestant al reclam, tot i així no es deixaren veure massa bé. Durant la volteta es veren o sentiren les següents espècies: Mèl·lera (*Turdus merula*), Busqueret de garriga (*Sylvia cantillans*), Busqueret de capell (*Sylvia atricapilla*), Busqueret de cap negre (*Sylvia melanocephala*), Tórtora (*Streptopelia turtur*), Tudó (*Columba palumbus*), Ferrerico (*Parus major*), Sól·lera boscana (*Emberiza cirulus*), Verderol (*Carduelis chloris*), Cadernera (*Carduelis carduelis*), Cabot de roca (*Hirundo rupestris*), Papamos-

Moment de l'excursió per la costa del migjorn. Foto: C.Artigues

ques (*Muscicapa striata*), Reietó cellablanc (*Regulus ignicapilla*), Rossinyol (*Luscinia megarhynchos*), Pinsà (*Fringilla coelebs*), Trenca-pinyons (*Loxia curvirostra*) i teulader (*Passer domesticus*).

Els assistents a la sortida varen ser 7 i en quedàrem ben contents. En acabar, un café amb llet o laccas amb ensaimada o croissant, segons el gust i de volta cap a cases. Una sortida curta i molt agradable, tant pel lloc com per la companyia.

De cala s'Almonia a cala Màrmols

La sortida de diumenge dia 28 d'octubre de 2006 va ser qualque cosa més que sortir a observar aucells. L'immensitat del paisatge, les restes fòssils i arqueològiques i la

bona companyia que caracteritza aquestes sortides, varen completar un dia fantàstic i molt calorós.

Na Paula, Xavi, Toni, Cati, Jordi, Isabel M., Maribel C., Isabel G., Xavier i na Maria B. foren guiats pe'n Pere Bosch que ens descobrí part de la costa penya-segada del Migjorn, on vàrem observar el falcó pelegrí, el colom roquer, la pàssera o el corb marí, i les extraordinàries marines de Santanyí plenes de busquerets, vitracs, sordalls, tords, perdus, cucullades....

Arribats a cala Màrmols la bona temperatura i el color blau de la cala varen convidar a alguns dels ornitòlegs a fer un capfíco. En resum, podem dir que fou una jornada de lo més completa.

Traduint una mica

Avui parlem dels xàtxeros

Jesús R. Jurado ¹

A l'article anterior ja vàrem veure qui eren els Motacíl·lids i un dels gèneres que comprèn aquesta família, el dels *Anthus* o Titines. Així és que avui, per tal de tancar aquest grup, parlarem de l'altre gènere, les *Motacilla* o perquè ens entenguem tots, els Xàtxeros. N'hi ha un parell més de gèneres dins la família però no són presents a Europa.

Ja vérem a l'altre capítol per on anava el significat de les paraules *Anthus* i Motacíl·lids. No trobem necessari insistir i podem passar directament a les espècies de Xàtxeros que són presents al nostre

arxipèlag que són les mateixes quatre considerades "europees": *M. flava*, *M. citreola*, *M. cinerea* i *M. alba*. Ja podeu intuir que la interpretació dels noms llatins no ofereix, en aquest cas, cap dificultat així que hem pensat aprofitar aquesta simplicitat per entrar una mica en les subespècies que s'han anat observant i identificant per aquestes contrades.

Tot i seguint l'ordre sistemàtic, el primer Xàtxero és la *Motacilla flava*. La paraula llatina *flava* al·ludeix al color groc, ben igual que els noms comuns que fem servir a qualsevol de les Illes en els que nor-

Xàtxero groc, *Motacilla flava*. Foto: T. Muñoz

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

malment, a paraules com a xàtxero, xitxorrito, titina, titeta o llàntia, sempre s'afegeix groc o groga. Aquí podem veure als **Xàtxeros grocs** durant l'època de reproducció i en el moments de les migracions. Com hem dit abans però, donem una mirada a les subespècies identificades que ens visiten: La *Motacilla flava ssp. flava*, és a dir la nominal amb una amplíssima àrea europea de distribució, podríem dir que és el Xàtxero groc groc; la *M. flava ssp. flavissima* és el Xàtxero groc groguíssim, migrador comú però moderat entre nosaltres; la *M. flava ssp. cinereocapilla* o el que seria el mateix, el Xàtxero groc de "cabells" grisos (o cendrosos), pel color del seu capell o pili; la *M. flava ssp. iberiae*, descrita per Hartert en 1921 com a pròpia d'Ibèria, que cria a la Península i les Balears; la *M. flava ssp. feldegg*, considerada rareja a França i Espanya, compta al nostre territori amb tres cites sense homologar i fou descrita i batejada el 1830, pel zoòleg bàvar Kurt Michaelles (1807-1834) -que avui dona nom a la nostra Gavina camagrega-, en homenatge al militar i naturalista austríac Christoph von Feldegg (1780-1845); i tancant les subespècies de la *M. flava* que ens visiten, està la *ssp. thumbergi*, que fou descrita i batejada el 1828, pel zoòleg, anatomista i botànic suec Gustav Johann Billberg (1772-1844), com a *thumbergi* en homenatge a un altre naturalista suec molt amic seu, en Carl Peter Thumberg (1743-1828). El botànic Thumberg, autor entre altres obres, d'una *Flora Japonica* (1784), fou també deixeble i col·laborador de Linneu, el creador del sistema binomial.

No hem fet cap recompte però ben probablement el Xàtxero groc és l'espècie, dins la nostra ornitofauna, amb un major nombre de subespècies presents a l'arxipèlag.

El segon Xàtxero només ha estat vist a Mallorca dues vegades -cites homologades-. És un aucell asiàtic i la seva presència entre nosaltres es considera accidental. El nom de l'espècie, *citrea*, deriva del nom llatí de la llimonera i òbviament es refereix al color groc intens del cap i la pitera d'aquest aucell. Tant en castellà com als Països Catalans, el seu nom comú també fa referència a aquest color: per nosaltres és el **Xàtxero citrí**.

Una altra espècie present a les Illes, és la *Motacilla cinerea*, hivernant i migradora entre nosaltres. Dins la Sistemàtica, el llinatge llatí *cinerea* al·ludeix al color cendrós més bé clar, del capell, el clatell i el dors d'aquests aucells. A les diferents illes, tot i que s'ha optat per tractar d'oficialitzar el de Xàtxero

Xàtxero cendrós, *Motacilla cinerea*

Xàtxero, *Motacilla alba*. Foto: T. Muñoz

cendrós, conviuen nombrosos noms comuns que no sempre fan referència al color: Titina cendrosa, Titina de la Mare de Déu, Xàtxero gris/blanc/cendrós, Titeta maleïda, etc.

Tira, tira, hem arribat a la *Motacilla alba*, l'espècie d'entre els xàtxeros, més abundant i més coneguda de totes les illes, la que durant l'hivern i els passos migratoris tresca incansable camins, carreteres i camps amb poca o gens de vegetació, reunint-se a passar la nit a llocs de vegades increïblement transitats. El seu cognom llatí ofereix encara menys dificultat d'interpretació: *alba* vol dir blanc. A les diferents illes, tot i que hi ha una gran abundància de noms comuns, moltes vegades aplicats també al Xàtxero cendrós, és majorment coneguda com a Xàtxero blanc o simplement Xàtxero. D'aquesta espècie, dues són les subespècies identificades que passen per l'arxipèlag en migració i per passar l'hivern: la *ssp. alba* i la *ssp. yarrelli*; la primera d'elles, la *ssp. alba* és més abundant i no

de poc però no ens hem de fiar i l'hem d'identificar degudament per no tenir confusions amb l'altra, la *ssp. yarrelli*, que és considerada rara a les Balears, tant en migració com a hivernant. Només explicar, per tancar el tema dels xàtxeros -i dels Motacíl·lids-, qui era aquest Yarrell que dona nom a aquest aucell: fou el britànic John Gould (1804-1881), naturalista i editor, el que va descriure la forma esmentada el 1837 dedicant-la, en batejar-la, a un altre naturalista i llibreter anglès, en William Yarrell (1784-1856), que deixà obres com *The History of British Fishes* (1836), o *The History of British Birds* (1843).

En una altra ocasió seguirem espinzellant algun altre grup d'aus per saber alguna cosa del que ens diuen els seus noms científics i dels personatges que els envolten. Fins aleshores.

On veure aucells?

Estany Pudent, Formentera

David García ¹ i Patrícia Arbona ²

Les zones humides de l'illa de Formentera estan formades per un complex sistema saliner i dues grans llacunes litorals: s'Estany des Peix i s'Estany Pudent. El primer és una badia molt tancada, però que encara conserva un canal de comunicació natural amb la mar oberta, *sa Boca*. S'Estany Pudent és una llacuna interior de caràcter hipersalí amb una superfície de 3,5 km² situada al nord de l'illa de Formentera, compta amb una única entrada d'aigua de la mar a través d'un estret canal artificial, *sa Sèquia*, situat en el seu extrem nord. S'Estany va ser utilitzat com a pre-concentrador per la indústria salinera, per a posteriorment canalitzar les seves aigües fins als concentradors de les salines d'en Ferrer i Marroig. Per a la millora d'aquesta activitat es va transformar el perímetre de s'Estany Pudent, voltant-lo d'una paret que el separava d'un canal: el canal circumval·lador, el qual feia la funció de canalitzador i de concentrador al mateix temps. El canal de circumval·lació està construït a l'interior de s'Estany Pudent limitat per parets de pedra, voltant gairebé per complet s'Estany. La seva finalitat, com s'ha esmentat anteriorment, és la de procurar l'aportament d'aigua hipersalina de s'Estany a les salines annexes a aquest conjunt. L'activitat de les salines de Formentera es va abandonar a

començaments de la dècada dels vuitanta.

Actualment existeixen trams del canal de circumval·lació en avançat estat de colmatació; aquest procés, juntament amb les baixades temporals del nivell de les aigües, ha beneficiat considerablement la creació d'àrees adients per a la nidificació d'aus. El xerri (*Himantopus himantopus*) i el picaplatges camanegre (*Charadrius alexandrinus*) són les espècies més afavorides. L'existència de trams de retenció del canal suposa l'existència d'indrets idonis com a àrees d'alimentació per a diferents espècies aquàtiques, tant nidificants com hivernants i migrants, així com lloc de cria pel picaplatges camanegre.

El canal de retenció o d'escoorrentia, tenia per objectiu evitar l'aportament de l'aigua dolça de les pluges i de les filtracions al canal de circumval·lació i al propi Estany Pudent, per evitar la disminució de la concentració de sal. Actualment, es troba cobert per un mantell vegetal de caràcter halòfil, caracteritzat principalment per la solsera (*Sarcocornia fruticosa*). El tram d'aquest canal que transcorre per la zona coneguda com *els Brols* - àrea de surgències d'aigües dolces - constitueix l'indret més ric i peculiar de tot el complex de s'Estany Pudent.

(¹) baldritja@yahoo.es, (²) patri2_99@yahoo.es

Foto: D. García

Caracteritzat per mantenir durant gran part de l'any una sèrie de basses amb aigua, degut a les filtracions, allotja unes comunitats vegetals que corresponen més a un sistema palustre que al propi saladar. Entre les espècies dominants calen destacar: la canya (*Arundo donax*) que s'estén per gran part del canal de retenció que transcorre pels Brols. La seva coberta densa proporciona un bon refugi a espècies com la polla d'aigua (*Gallinula chloropus*); la bova (*Typha angustifolia*), localitzada a les vores de les basses que mantenen un aportament d'aigua relativament dolça; i el canyet (*Phragmites australis*). La resta de plantes que formen part de les diferents comunitats vegetals correspon a espècies dominants com els joncs (*Juncus acutus* i *Shoenus nigricans*), *Salsola kali*, la savina (*Juniperus phoenicea*), el llençle (*Pistacea lentiscus*) i diferents espècies del gènere *Limonium*.

El tram de canal d'escorrentia que transcorre pels Brols, constitueix l'únic indret de nidificació d'algunes espècies d'aus aquàtiques, com són l'ànnera blanca (*Tadorna tadorna*), el collverd (*Anas platyrhynchos*) i la polla d'aigua, ja que troben en aquesta àrea les característiques necessàries per a la seva nidificació.

Sense cap gènere de dubtes, l'avifauna troba el seu màxim exponent en diversitat a Formentera a les immediacions de s'Estany Pudent, on les aus aquàtiques constitueixen el grup vertebrat que aporta major nombre d'espècies. En total cinc espècies d'aus aquàtiques, ja esmentades anteriorment, nidifiquen a la zona de s'Estany.

Durant els mesos d'hivern el nombre d'espècies d'aus s'incrementa substancialment. El fenomen més característic d'aquests mesos són les grans concentracions de cabussoneros (*Podiceps nigricollis*), que mantenen

Tirulló camanegra, *Charadrius alexandrinus*. Foto: D. García

durant l'hivern una mitjana d'uns cinc-cents exemplars. Malgrat això, és durant el pas post-nupcial (juliol-setembre) quan s'assoleix el màxim nombre d'exemplars. En els darrers cinc anys la mitjana durant aquest període s'ha situat voltant els 1.500 individus. Cap destacar, com a curiositat ornitològica, que a diferència de les concentracions hivernals de flamenc (*Phoenicopterus roseus*) de les salines d'Eivissa, a Formentera aquest és més aviat rar, encara que es poden observar ocasionalment petits grups.

Les espècies del grup de les ardeides que solen hivernar a aquest indret són la garsa (*Ardea cinerea*) i la garseta blanca (*Egretta garzetta*) que solen estar associades als canals i voreres de s'Estany, mentre que l'espluga-bous (*Bubulcus ibis*) és comú observarlo als conreus propers a aquesta zona humida. Per una altra banda, les anàtides estan representades durant aquest període per l'ànnera blanca, el collverd, el cullerot (*Anas clypeata*) i el sorçó d'hivern (*Anas crecca*).

El grup dels limícoles contribueix durant aquests mesos d'hivern amb un important nombre d'espècies, entre les quals calen destacar: cama-roja (*Tringa totanus*), camaverda (*Tringa nebularia*), picaplatges gros (*Charadrius hiaticula*), picaplatges camanegra, polleta d'aigua (*Actitis hypoleucos*), i picaplatges (*Arenaria interpres*).

Entre els rapinyaires associats a medis aquàtics, és comú observar el pilot d'adenes (*Circus aeruginosus*) volant per sobre de la vegetació palustre dels Brols. Així mateix, cada any es pot contemplar algun exemplar d'àguila peixatera (*Pandion haliaetus*) que utilitza s'Estany Pudent com a lloc de descans i d'alimentació.

Malgrat això, d'igual manera que ocorre amb altres zones humides de l'arxipèlag balear, són els mesos de migració quan aquests ecosistemes assoleixen la seva màxima diversitat específica. Aus limícoles com el corriol beclarg (*Calidris ferruginea*), el corriol variant

(*Calidris alpina*), el batallaire (*Philomachus pugnax*) i la curlera (*Numenius phaeopus*), es poden observar i, en ocasions arriben a formar grupets de certa identitat, a les voreres de s'Estany. Un altre grup que augmenta la seva diversitat durant el pas migratori són les ardeides, al qual s'incorporen espècies com el toret (*Ardeola ralloides*).

Aquest medi aquàtic és emprat durant la nit per un altre grup faunístic: els quiròpter, els quals són atrets per l'abundància de preses, bàsicament dípters i lepidòpters. La ratapinyada comuna (*Pipistrellus pipistrellus*) i la ratapinyada de vorera clara (*Pipistrellus kuhlii*), es poden observar en importants concentracions en les immediacions dels canals d'escorrentia i de circumval·lació, especialment a la zona dels Brols. I amb un poc de paciència i deteniment podrem escoltar els bateigs audibles que són emesos per la rata-

pinyada de coa llarga (*Tadarida teniotis*) que sol volar per damunt de s'Estany en busca de preses.

La facilitat d'accés i la comoditat de trànsit pels marges de s'Estany Pudent, converteixen aquest peculiar medi salí en una bona alternativa per a observar aus aquàtiques durant la visita a l'illa. És recomanable transitar a peu o en bicicleta; per una altra banda cal esmentar que no es pot accedir a l'interior del recinte ni dels canals o dels complexos saliners.

Actualment s'Estany Pudent es troba inclòs dins els límits del Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera, el qual acull la totalitat dels sistemes saliners de les illes Pitiüses. Aquest Parc és la segona zona declarada Ramsar a les Illes Balears, junt amb s'Albufera de Mallorca, i també està declarat Zona d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA).

Avissador, *Himantopus himantopus*. Foto: D. García

Coses d'ornitologia

Paul Geroudet, l'ornitologia seductora

Joan Mayol ¹

De cara al mar, de cara a Europa, una descomunal murada rocosa sorgeix de les onades blaves de la Mediterrània: és el bastió septentrional de Mallorca. Sota el sol encès de l'estiu, les falcies pàl·lides acaronen la formidable paret, d'on s'alcen impetuosament els coloms salvatges. La pàssera atalaia sobre les pedres calentes, les gavines plangen amb calma, ades-i-ara, l'ombra immensa d'un voltor negre acarona la roca dentada. Però el domini del blau pertany essencialment a aquests rapinyaires lleugers, que dibuixen els arabescs del seu vol tant a ran del penyal com a la vacuitat del cel: els falcons marins...

La cita correspon a un pasatge d'una de les obres més belles sobre aus escrita en el segle XX, "La vie des Oiseaux", una col·lecció extraordinària, en vuit volums, que devem a l'ornitòleg suís Paul Geroudet, el qual va morir als 88 anys el passat 2 de novembre. Paul va ser un autèntic mestre de l'ornitologia europea, va dirigir durant 55 anys la revista Nos Oiseaux, i va treballar amb gran intensitat per a la protecció de les aus i la natura a Suïssa i a tot el continent.

La seva vinculació amb les Balears es deu, especialment, al seu interès preferent pels rapinyaires. Va

visitar Mallorca almenys l'any 62 (com es desprèn de l'obra citada, i un article descriu la nidificació d'àguila calçada a penyals, un fet anteriorment inèdit a la literatura ornitològica). A finals d'aquella dècada, un falconer, Rafel Mercadal, va alertar els germans Terrasse de la destrucció a gran escala de rapinyaires per escopeters mallorquins, i va proposar una campanya informativa a gran escala. Paul Geroudet va redac-

Paul Geroudet

(¹) jmayol@infonegoci.com

tar el text del primer díptic de la història conservacionista de les nostres illes (*"Dejad vivir a las rapaces"*), del qual se'n distribuïren molts de mils. D'aquesta actuació va néixer el *Fons d'Intervention pour les Rapaces*, que amb un altre nom encara treballa al sí de la LPO, amb projectes a França i a tota Europa.

Vaig tenir la sort de conèixer el Dr Geroudet a un congrés d'ornitologia a Paris, i sopàrem junts a cals germans Terrasse, amb qui ens uneix una sòlida amistat. Era un home cordialíssim, amb un excel·lent tracte humà, que va evocar aquella nit els seus records de la bellesa de la Serra. Aquest sentiment estètic es fa evident a la seva gran obra, on combina excel·lents descripcions tècniques de cada espècie, amb les dades de biologia, taxonomia i ecologia, amb un text divulgatiu, a la vegada literari i rigorós, que els fa més llibres de lectura que de consulta. He passat moltes hores, tan agradables com profitoses, de lectura de *"La vie des oiseaux"*, obra present a la biblioteca "Pep Casasayas" del GOB, i que recoman vivament a qualsevol que llegeixi francès, com a homenatge personal al gran ornitòleg suís que va saber transformar el seu apreci de l'avifauna mallorquina en una actuació pràctica que ha contribuït, sens dubte, a la seva conservació, amb repercussions a tota Europa.

Ens ha deixat John Ulbricht, un artista compromès amb la natura

Aquesta imatge d'un ropit agafat amb un garbelllet va ser l'emblema d'una campanya del GOB anomenada "Deixau-los viure", en defensa dels aucells migratoris. L'autor, el pintor **John Ulbricht**, artista consagrat, la cedí al GOB i se'n feren cartells, fulletons i una edició limitada, numerada i signada per l'artista. També per La Trapa poguérem comptar amb la seva col·laboració. John Ulbricht morí el passat dia 7 de desembre a Galilea, on vivia des de feia molts d'anys.

A l'aguait

Oliver Martínez ¹ i Rafel Mas ²

Com es veuen aucells? Doncs sortint al camp, així de senzill...o des del balcó de casa o des de la finestra de l'oficina, l'important és passar la informació a la resta d'aficionats i "ferits de ploma". Els ornitòlegs de les Illes segueixen a l'aguait de tot el

que es remena per les mates, bardisses, prats i sementers i de tot el que els sobrevola.

A continuació vos presentam un recull de les observacions dels aucells més interessants que s'han produït a Eivissa i Formentera i Mallorca en els darrers mesos d'agost, setembre i octubre. Com a novetat incloem les cites més interessants per a l'Illa d'Eivissa, tot esperant que algú de Menorca també s'animi a facilitar-nos aquesta informació. És molt interessant tenir-la com aperitiu abans que es reculli en la seva totalitat a l'Anuari Ornitològic de les Balears.

Com sempre aquestes cites han estat passades per diversos observadors. Les de Mallorca s'han extret del fòrmaus del GOB (www.gobmallorca.com). Les cites d'Eivissa i Formentera s'han recollit directament dels observadors. Podeu trobar més informació a la plana web del GOB i apuntar-vos al fòrum si voleu rebre els missatges mitjançant un correu a l'adreça ornitologia@gobmallorca.com. Trobareu les instruccions a la plana web citada abans.

Falcó mari, *Falco eleonora*. Foto: A.Ferrero

(¹) mussol.banyut@terra.es, (²) rafelmas@mallorcaweb.net

Esplugabous, *Bubulcus ibis*. Foto: J. Moranta

Observacions ornitològiques d'interès a Eivissa i Formentera

Agost

- Garsa de mar, *Haematopus ostralegus*: el 20 d'agost s'observa un ex. juvenil als estanys des Codolar situats al Parc Natural de ses Salines d'Eivissa i Formentera. Aquest ex. ha quedat al Parc fins meitat d'octubre.
- Gaig blau, *Coracias garrulus*: s'observa un ex a ses Salines d'Eivissa el 9 d'agost. Aquest exemplar es va poder observar durant uns dies en aquest espai natural.
- Falzia reial, *Apus melba*: el 21 d'agost es veu un grup de 10 ex a la Torre des Savinar (Cala d'Hort). No és la primera cita estival d'aquesta espècie en aquest indret, per la qual cosa hi ha sospites que pugui existir una petita colònia de cria en aquests penya-segats.

Setembre

- A la bassa de sa Rota (Santa Eulària) comença a notar-se moviment d'aus aquàtiques en migració, així el 24 de setembre es pogueren observar 4 ex d'*Anas crecca*, 1 mascle de Moretó capvermell, *Aythya ferina*, tres mascles en plomatge d'eclipsi de Cullerot, *Anas clypeata*, tres Setmesons, *Tachybatus ruficollis* i un Agró blau, *Ardea cinerea*.
- Mascarell, *Morus bassanus*: el 30 de setembre es recull un ex. juvenil exhaust a la cala den Serra (Sant Joan) que mor al dia següent.
- Esplugabous, *Bubulcus ibis*: als conreus situats al Pla de Sant Jordi s'alimenten entre el bestiar els 3 primers exs. de la tardor, el 8 de setembre.
- Àguila calçada, *Hieraaetus pennatus*: s'observen els primers exemplars migrants a ses Salines, Santa Eulària.
- Estornell, *Sturnus vulgaris*: primera observació postnupcial de 40 ex a la ciutat de Vila el 13 de setembre.

Octubre

- Agró blanc gros, *Egretta alba*: el 2 i el 14 d'octubre s'observa un ex. als estanys des Codolar.
- Bec planer, *Platalea leucorodia*: entre el 10 i el 25 d'aquest mes s'observa un ex. juvenil a la zona des Codolar.
- Cigonya negra, *Ciconia nigra*: tercer registre per l'illa d'Eivissa. Un exemplar posat als penya-segats a la platja de ses Ovelles el 12 d'octubre.
- Àguila peixatera, *Pandion haliaetus*: els dies 14 i 25 d'octubre s'observen tres exs. migrants junts als estanys des Codolar.
- Esparver, *Accipiter nisus*: l'octubre és bon mes per l'observació d'aquest petit rapinyaire a la nostra illa. Entre el 10 i el 17 d'aquest mes hi ha tres registres, el primer a la zona de Benimussa (Sant Josep), el segon als conreus al nord dels estanys des Codolar i el tercer a la Cala d'en Sardina (Sant Antoni)

Grues amb caperutxo. Foto: L.Ventoso

- Mussol emigrant, *Asio flammeus*: un ex al solpost al camí que passa per la tanca de l'aeroport d'Eivissa el 2 d'octubre.

A part s'ha de dir que, durant aquests mesos s'ha intensificat l'esforç amb les lectures de PVC de Flamencs, *Phoenicopterus roseus* al Parc Natural de ses Salines. Aquestes lectures ha aportat valuosa informació referent als llocs d'origen dels exemplars observats, així com del grau de fidelitat en la utilització dels estanys saliners d'Eivissa. Així s'han pogut observar exemplars nascuts a les principals colònies europees de l'espècie, com Camarga francesa, Fuentedepiedra (Malaga), Donyana (Sevilla/Huelva) Delta de l'Ebre (Tarragona), Cerdanya, Itàlia i fins i tot, s'ha pogut llegir una anella turca!! Com a curiositat hi ha hagut observacions d'algun exemplar nascut a Donyana l'any 1990, és a dir, aquest veterà té 16 anys i també s'han pogut controlar exs que ja havien visitat el Parc Natural de ses Salines fa 7 anys.

Observacions d'interès per Mallorca

Agost

- El 4 d'agost a s'Albufera es veu un fumarell carablanc *Chlidonias hybrida*. També es comencen a veure alguns limícoles migrants: xivitones *Actitis hypoleucos* i qualche corriol menut *Calidris minuta*.
- El 6 d'agost a n'Es Salobrar de Campos, un esbard de 55 flamencs *Phoenicopterus roseus* i un altre de més d'un centenar de becs d'alena

Flamencs, *Phoenicopterus roseus*. Foto: J. Moranta

Recurvirostra avosetta. El dia 9 es veuen 2 ex. de Cabussonera *Podiceps nigricollis*, 12 exs. de Corriol variant *Calidris alpina*, 166 exs. de Corriol becllarg *C.ferruginea* i 114 exs. de Cama-roja *Tringa totanus*.

- El dia 9 d'agost a s'Albufereta hi havia dues Juies *Vanellus vanellus*, una data molt primarenca. I a la depuradora de s'Albufera, 1 adult de Gavina capnegra *Larus melanocephalus*, mudant la seva caputxa.

- Sobre el 12 d'agost pasturaven pel prat de San Jordi 2 grues amb caperutxo exòtiques *Balearica regulorum*. El mateix dia 1 ropit *Erithacus rubecula* al jardí de la Policlínica, a Palma, mudant les plomes del coll.

- El 13 d'agost sobre la urbanització Montferrutx (Colònia de Sant Pere, Artà) un mínim de 51 falzies reials *Apus melba*.

- El 14 d'agost, al Pla de s'Evangèlica (Andratx), 1 coa-roja *Phoenicurus phoenicurus*, també molt primerenc.

- El 15 d'agost es veu un ull de bou

gros *Phylloscopus trochilus* a Son rapinya. A es Colombars, a s'Albufera de Mallorca, 1 jove de llambritja menuda *Sterna albifrons* i 24 garses de mar *Haematopus ostralegus*.

- A l'aeroport de Palma, el dia 16 hi havia un exemplar mascle de falcó cama-roig *Falco vespertinus*.

- El 18 d'agost a l'Estany del Bisbe (Torrent de na Borges, Artà-Santa Margalida) fort pas migratori de limícoles, destacant 2 curleres cantaires *Numenius phaeopus*. També 1 femella adulta de Falcó torter *Accipiter nisus* ciclejant sobre el nucli urbà de Sineu.

- El 21 d'agost prop de les cases de Son Bosc (S'Albufera) 1 ex. de gaig blau *Coracias garrulus*. El 26 d'agost se n'observen 2 exs. a uns fruiters de Moscarí.

- El 27 a Porto Cristo, un exemplar jove d'Oriol *Oriolus oriolus*.

- El 28 d'agost, 17 exs. de fumarell carablanc *Chlidonias hybrida* a la depuradora de s'Albufera.

Arpella, *Circus aeruginosus*. Foto: T. Muñoz

Setembre

- El dia 6 de setembre a ses Punes (s'Albufera) uns 45-50 estornells *Sturnus vulgaris*
- El dia 7 a ses Maioles (Marratxí), 2 oriolos *Oriolus oriolus*. El mateix dia un altre ex. a la finca d'Ariant (Pollença).
- El dia 8 a la bassa de Son Ferriol, 4 exs. de cabussonera *Podiceps nigricollis* i 2 Pardes *Aythya nyroca*. D'aquesta darrera espècie se'n veren 4 exs. dia 11 al mateix lloc.
- Al salobrar de Campos, el dia 9, 1 ex. de Corriol gros *Calidris canutus* (adult en plomatge hivernal) i 2 gavines de bec prim *Larus genei* (se n'observaren fins a 7 exs. dia 15) i un màxim de 146 flamencs *P. roseus*.
- 11 de setembre, 1 ex. jove de arpella cendrosa *Circus pygargus* al prat de sant Jordi.
- Dia 23 a un pinar de Petra es va sentir 1 dels primers rupits *Ertithacus rubecula* de l'any.

Octubre

- Dia 25 a s'Albufera es va veure una Esmerla *Falco columbarius*.
- Dia 26 es censen les arpelles *Circus aeruginosus* de s'Albufera obtenint una xifra de 44 ex. Un dia abans, al Pont de Ses Jonqueres veres (Sa Pobla) hi havia una àguila real *Aquila chrysaetos* semblava un adult.
- Al port de Palma, dia 29, s'observa un grup de 15 llambrtges de bec llarg *Sterna sandvicensis*.

Observadors: M. Rebassa, P. Garcias, T. Muñoz, J.J. Bazán, M. Suárez, T. Morro, L. Parpal, N. Negre, R. Mas, J. Riera, T. Bauzá, G. Panadés, J. Muntaner, X. Manzano, J. Mayol, P. Hodges, S. Hodges, G. Carrasco, R. Mas, L. Ventoso, M. Morlà, P. Sunyer

Es Busqueret recomana...

Cristina Fiol ¹

Guia de Passeig del Parc Natural de s'Albufera - 2005

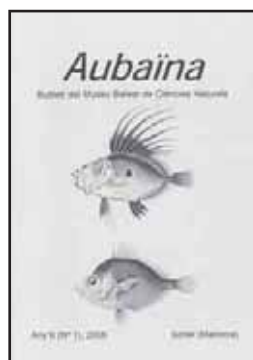
Es tracta d'una nova edició revisada, actualitzada i ampliada de la guia de passeig publicada inicialment el 1988. Amb un format amb excel·lents fotografies a tot color, es divideix en tres seccions que donen a conèixer el medi natural que forma i envolta s'Albufera, la seva història i usos al llarg del temps, i finalment l'explicació dels diferents itineraris que podem fer, consells i normes per la seva visita.

Amb aquesta pràctica guia podem recórrer i conèixer tots els racons de s'Albufera, així com entendre la seva història i evolució al llarg dels anys tot fent una passejada.

Posidònia, Baladre i Aubaina

Aquests són els noms de tres revistes o publicacions editades de forma anual o trimestral per diferents entitats que treballen per donar a conèixer i protegir el medi ambient i la Natura de les Illes Balears.

La revista Posidònia és el quadern de debat del GOB Menorca. S'han publicats els números 0 i 1, on podem trobar interessants articles sobre temes ambientals. Baladre és la publicació anual del GEN-GOB Eivissa. Amb aquesta revista es pretén difondre les preocupacions, denúncies i activitats del GEN, així com també donar a conèixer la gran riquesa de flora i fauna de l'illa d'Eivissa. I finalment Aubaina és el butlletí del Museu Balear de Ciències Naturals. En aquesta publicació s'exposen les activitats realitzades per aquesta entitat; també inclou articles d'investigació d'una gran varietat de temes, realitzats per científics i naturalistes locals.

(¹) ornitologia@gobmallorca.com

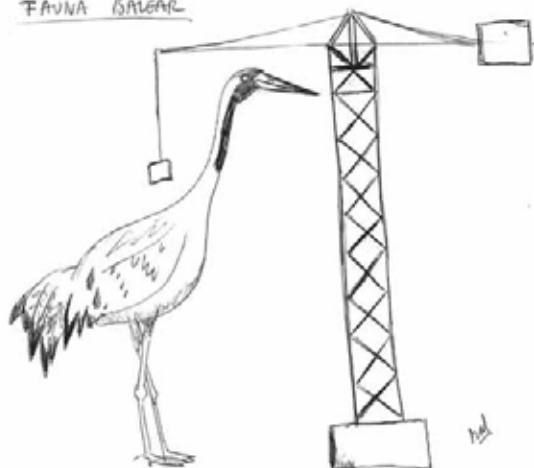
Humor

Rafel Mas ¹

PROBLEMES D'ENTENIMENT ENTRE
LA QUÀTLEA AVIÈLTONA (COTURNIX COTURNIX)
I LA DE REPOBLACIÓ, CINEGÈTICA (COTURNIX JAPONICA)

FAUNA BALEAR

GRUA, GRUS GRUS
HIVERNANT ESCAS

GRUA, CONSTRUCTIO BALEARICA
ESPÈCIE ENDÈMICA ABUNDANT
I SEDENTÀRIA

(¹) rafelmas@mallorcaweb.net

VOLS REBRE *ES BUSQUERET*?

Envia aquesta butlleta fotocopiada per correu ordinari, correu electrònic o entrega-la en mà a l'oficina del GOB. La subscripció és totalment gratuïta.

Dades personals

Nom i llinatges:

Carrer/Plaça/Av.:

Codi Postal:

Localitat:

Província:

Telèfon:

***Es Busqueret*. Revista de divulgació ornitològica**

Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa (GOB)

C/ Manuel Sanchís Guarner, 10 baixos

07004 Palma (Balears)

correu-e de contacte: ornitologia@gobmallorca.com

Es Busqueret es pot consultar i descarregar en versió PDF a tot color a la plana www.gobmallorca.com/ornit/esbusqueret

***ES BUSQUERET* TAMBÉ ETS TÚ**

Aquesta revista es confecciona amb articles, fotografies i dibuixos que la gent aporta de manera desinteressada. Des d'aquí et convidam a que participis en la seva confecció. Envia'ns els teus articles, cartes, dibuixos o tires còmiques. Tens una fotografia que t'agradaria que sortís a la revista? Idò envia-la! Animau-vos!, entre tots farem una revista més interessant. Pots enviar-nos coses a les adreces citades més a munt.

NORMES DE PUBLICACIÓ A LA REVISTA "ES BUSQUERET"

L'extensió del text no és limitada, si bé es recomana que sigui de com a mínim 1 fol.li dinA4.

En el titular i a la primera menció que es faci d'una espècie dins del text, s'hi indicaran tant el nom/s comú/s com el científic, per aquest ordre. Sempre es citarà com a mínim un dels noms comuns de l'aucell. El nom comú es seguirà del nom en llatí en cursiva i tancat entre parèntesi

El nom comú durà la primera inicial en majúscules si és simple, i si és compost, l'adjectiu anirà en minúscules. Si es citen varies espècies, cada una es separarà amb una coma. Si es torna a citar la mateixa espècie bastarà posar el nom comú.

Quan es parli d'espècies generalitzant, els noms, tant els simples com els composts, duran les inicials en minúscules.

Es suggereix fer ús del Llistat de Noms Recomenats a l'hora de citar un nom per l'espècie, encara que seria recomenable afegir més d'un nom comú principal. Dins del text, els llistats d'espècies, contendran sempre el nom comú o "Recomenat", seguit del nom en llatí. No s'usarà mai el nom científic tot-sol.

L'autor, dins la mida del possible, ha de facilitar les fotos i/o dibuixos que n'il·lustraran el text. El format de les fotos o dibuixos ha de ser JPG. S'han d'enviar il·lustra-

cions a la màxima resolució possible (la seva mida ha de tenir entre 700 i 1400 punts d'ample).

Les fotografies i il·lustracions poden ser en blanc i negre o en color.

Si les fotografies no són de l'autor, se n'indicarà la procedència. Les fotografies, il·lustracions, gràfics, taules, etc... aniran identificades i referenciades a uns peus d'il·lustració on s'indicarà l'explicació i autor de les fotografies quan sigui el cas. Les taules i gràfics s'esmentaran al text.

Si es fan referències a altres textos, aquestes referències quedaran reflectides a un apartat de bibliografia. Per exemple, si dins del text trobam: "...la nidificació d'aquesta espècie es dona entre el mes d'abril i juny (González, 1995).", al final del text hi haurà un apartat que dirà:
<<BIBLIOGRAFIA:

González, J. 1995 La nidificació de la Senyoreta (*A.caudatus*) a Mallorca. Revista d'ornitologia 1994. Vol.5 : 12-15>>

Els textos s'enviaran preferentment en català. En cas d'enviarlos en castellà, es farà una traducció al català per part del comitè editorial, el més fidel possible a l'original. Els textos s'enviaran preferentment per correu electrònic a:

rafelmas@mallorcaweb.net

Hola, soc una òliba que no tornarà a volar per Mallorca, ni a controlar les poblacions dels ratolins dels voltants de ca teva. Cada any moltes aus com jo, moren enganxades als fils de pues que no sé per què els humans posen a les tanques. Per favor, NO FEU SERVIR FIL DE PUES si no és estrictament necessari. I si els feu servir, pinteu-los de blanc o marqueu-los cada metre i mig amb unes petites bandes blanques perquè els poguem veure durant les fosques nits. Jo ja no estic a temps, però potser ajudaré a salvar la vida d'algun company.

GRÀCIES PER DIFONDRE AQUEST MISSATGE
COFIB (Consorti per a la Recuperació de la Fauna de les Illes Balears)

Anatomia d'un aucell

En aquest número d'*Es Busqueret* te mostrem els noms de les principals zones del plomatge de l'ala i la coa d'un aucell.

